

KRÚDY Gyula (Nyíregyháza, 1878. okt. 21. – Bp., 1933. máj. 12.): író, hírlapíró. Krúdy Zsuzsa apja. ~ apja jómódú nyíregyházi ügyvéd, felvidéki nemesi családból (Crudi) származott; anyja, Csákány Julianna szobalány, szegény gazdálkodó gyermeke. ~ iskoláit Nyíregyházán, Szatmárnémetiben és Podolinban végezte. 1895-ben a Debreceni Ellenőr munkatársa lett. Még ez évben átszerződött Nagyváradra. A millenniumi kiállítás megnyitására Bp.-re utazott, és ott is maradt. A Józsefváros, a Teréz templom környéke, a Belváros, a Margitsziget és Óbuda volt lakóhelye. Itt alakította ki egyéni életformáját; fő támaszpontjai a bohémvilág találkozó- és mulatóhelyei voltak. Ebben a világban teremtődött meg az a sajátosan „krúdys” légkör, amely írásművészetének (a gyermekkorából hozott nyírségi és szepességi élményanyag mellett) lényeges alkotó elemét, eredeti hangulatát adta. Kétszer nősült, de sohasem tudott megállapodott családi életet élni. Találónan nevezték magányos lovagnak: különös, büszke, tartózkodó volt. Nélkülözésekkel indult pályáján; termékeny munkásság és pá-

ratlan sikerek után eladósodva fejezte be életútját. Hivatalos elismerésben ritkán volt része; távol tartotta magát minden irodalmi csoportosulástól. 1914-ben bevásárolták a Petőfi Társaságba, 1930-ban Baumgarten-díjat kapott. Első novellája 15 éves korában jelent meg, 17 évesen egy vidéki hetilap főmunkatársa; írásait rendszeresen közölték országos napilapok, folyóiratok. Még nem volt húszéves, amikor első novelláskötete napvilágot látott (*Üres a fészek*, 1897). Ettől kezdve évente 2–3, sőt pályája csúcán 7–8 kötetet jelentkezett; szinte naponta jelentek meg írásai. – A századfordulóig tartó pályaszakaszának legértékesebb írásaiban (*Üres a fészek*, 1897; *Ifjúság*, 1899; *A víg ember bús meséi*, 1900) főként Jókai, Mikszáth és Reviczky hatására a romantika útját követte; a külföldi irodalomból pedig Dickenst, Maupassant-t, Zolát és főként Turgenyevet jelölte meg példaképeiként. A század utolsó éveiben (alkalmasint Bródy Sándor és Cholnoky Viktor hatására) a polgári-városi irodalom felé közelített. E próbálkozásának legjelentősebb alkotása önvallomás értékű (*Az aranybánya*, 1901). Ebben a dzsentirről mondott ítéletet. Ámde nem volt képes gyökerestül kiszakadni abból a középnemesi rétegből, amelyből származott; befelé fordulásra hajlamos alkata sem tette alkalmassá nyílt állásfoglalásra. Ezért társadalomkritikája közjáték maradt; viszont a mikszáthi örökséghez. A nyírségi dzsentirikuriák zárt világában olyan sajátos tárgyat fedezett föl, amely korlátlan lehetőségeket kínált részint a dzsentri lezüllesztésének kritikus-ironikus ábrázolására, részint a „régien szép idők” szinte mesterségesen fönntartott maradványainak lírai-nosztalgikus elbúcsúztatására (pl. *A szakállszárítón*, 1906; *Pajkos Gaálék*, 1906; *Álmok hőse*, 1906; *Andráscsik örököse*, 1908). 1908–10 táján lassú erjedés indult – művészetében; ez témaválasztásában, stílusának átformálódásában egyaránt megfigyelhető. A témakör először a középkori szépségi történetekkel (pl. *A lyukas tallér*, *Jézuska csizmája*, *Bőrсуha*), majd a századvégi Pest hangulatának megidézésével (pl. *Régi szelkacskók között*, 1909) bővült, és a Martinovics-regénnyel (*A magyar jakobinusok*, 1910) a történelmi tárgyválasztás irányában is kiterjeszkedett. A „krúdys” stílusjegyek különösen az impresszionista hangulatfestésben és jellemformálásban mutatkoztak meg. Hőseit mindinkább a saját képmására formálta. Így jutott el legjellegzetesebb alteregójá-

nak, Szindbádnak megteremtéséig: a képzelet szárnyán olyan tájakra vetődik és vezérli az olvasót, amelyekre irodalmunkban előtte és utána senki sem jutott el (*A francia kastély*, 1912; *Szindbád ifjúsága*, 1911; *Szindbád utazásai*, 1912). Az igazi közönségsikert (egyúttal korábbi műveinek utólagos fölfedezését) azonban csak *A vörös postakocsi* (1914) hozta meg; ez mindmáig legnépszerűbb műve. Ebben és folytatásában (*Őszi utazások a vörös postakocsin*, 1917) a vallomást és a századforduló Pestjének világát egyesítette. A vh. alatt eszményítve elevenítette meg kortársainak ifjúságát, és olyan bohémvilágba engedett betekintést, amelyet az olvasók többsége csak áhított. Utóbb kevés kivétellel (pl. *Palotai álmok*, *Aranykéz utcai szép napok*) szinte csak variálta e témáit és stílusukat, néha már a modorosság határát súrolva. A forradalmak idején közirói szerepet is vállalt, és Móríc Zsigmonddal és Gárdonyi Gézával elvállalta a Néplap szerkesztését. 1919 utáni csalódását legélesebben *Mit látott vak Béla szerelemben és bánatban* (1921) c. befejezetlen regénye mutatja. Az 1920-as években írásművészete sajátos, egyéni realizmus irányába fejlődött. A századeleji Pest tisztultabb, kevésbé idealizált formában jelent meg műveiben (pl. *Hét bagoly*, 1922; *Velszi herceg*, 1925; *Rezeda Kázmér szép élete*, 1933); történelmi tárgyú írásai a *Három királlyal* (1926–29–30) elérték csúcspontjukat, megmutatva – valóságábrázoló képességének kifejlődését. A *Valakit elvisz az ördög* (1929) c. kisregényében már leszámolt a dzsentrivel kapcsolatos illúzióival. A húszas évek derekától művészetében erős, új hajtás fejlődött: az álom és valóság határában mozgó ábrázolást közvetlenebb, világosabban realista színezetű hang váltotta föl, amely a mindennapi események rendkívül részletező föltárásában nyilvánult meg (*Boldogult úrfikoromban*, 1930; *Az élet álom*, 1931). Ennek az új hatásnak teljes kivirágzását azonban nem érte meg. – Művészte magányos jelenség 20. sz.-i irodalmunkban. – páratlanul termékeny volt; több mint 60 regényt, csaknem 3000 elbeszélést, több száz ifjúsági elbeszélést, ezernél több cikket, karcolatot és négy színművet írt. Föltehetőleg még több írása lappang különféle lapokban. Kortársai, rajongói sok érdekes észrevétellel járultak hozzá munkásságának méltatásához (Ady Endre, Schöpfung Aladár, Kosztolányi Dezső, Tersánszky J. Jenő, Lovik Károly, Móríc Zsigmond), de művészetének összefoglaló ér-

tékelésére mindaddig csak Perkátai (Kelemen) László vállalkozott doktori értekezésében (1938), bár ma már ez is csak kritikával használható. Munkásságának bibliográfiai fölmérését Kozocsa Sándor úttörő kezdeményezése alapján Katona Béla, Barta András, Gedényi Mihály, Szauder József folytatta. Gyűjteményes kiadásaival valamennyi jelentős regénye új kiadásban került az olvasó kezébe; válogatott elbeszéléseinek időrendi és mindaddig legterjedelmesebb kiadása a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában jelent meg. A kiadó megszűnése miatt az utolsó 3 kötet kéziratban maradt.

regényében, Kort 1997; Krúdy Gyula kézigyei, szerk. KELECSÉNYI László, Veszprém, 1997.

Ba. A.

M. Összegyűjtött munkái, 1–8, 1914; Válogatott munkái, 1–10, 1925; Összegyűjtött művei, 1–33, 1959–1966; – művei, 1–23, 1976–1989; *The adventures of Sindbad*, ford., bev., jegyz. SZLRITES, George, Bp.–London–New York, 1998; *The knight of dreams, The journeys of Sindbad and other stories*, vál., ford. MOLNÁR Eszter, 1999.

Ir. ADY Endre, A vörös postakocsi, Nyug 1913; BÁLINT György, Festett király, Nyug 1931; KOMLÓS Aladár, Az élet álom, Nyug, 1932; KRÚDY Péter, – élettörténete, 1938; [KELEMEN László] PERKÁTAI László, –, Szeged, 1938; MÁRAI Sándor, Szindbád hazamegy, r., 1940; PRÓNAY György, A regény és az élet, 1947; BÓKA László, Ady Endre éjszakái, 1948; MÁTRAJ László, K realizmusa, 1948; SZAUDER József, K-hősök, 1949; SÓTÉR István, – = Hét bagoly, Boldogult úrfikoromban, r., 1954 (előszó); KATONA Béla, –, 1957; BARTA András, – pályakezdete, 1959; SZAUDER József, Szindbád születése, 1960; K. világa, szerk. TÓBIÁS Áron, 1964; –, Emlékkönyv az író születésének 90. évfordulójára, szerk. KATONA Béla, Nyíregyháza, 1968; NAGY Miklós, K. és Jókai, 1970; SZABÓ Ede, – alkotásai és vallomásai tükrében, 1970; KATONA Béla, K. pályakezdése, 1971; KEMÉNY Gábor, K. képkalkotása, 1974; KEMÉNY Gábor, Képszerűség és kompozíció K. prózájában, 1975; KRÚDY Mária, Szindbád gyermekkora, 1975; KRÚDY Zsuzsa, Apám, Szindbád, 1975; BORI Imre, – „nagy évtizede” = B. I., Fridolin és testvérei, Újvidék, 1976; BORI Imre, –, Újvidék, 1978; FÁBRI Anna, Ciprus és jegénye, 1978; GEDÉNYI Mihály, –, bibl., 1978; –, Szent Terézia utcái, bemutatja BARTA András, 1978; K-breviárium, Nyíregyháza, 1984; FÜLÖP László, Közéletések Krúdyhoz, 1986; KEMÉNY Gábor, Szindbád nyomában, 1991; Kemény Gábor, Képekbe menekülő élet, 1993; KELEMEN Zoltán, Gondolatok az Árnyékkirály és a Mohács után című K-regények közti összefüggésekről = A „szükséges népszövetség” a művelődés történetében, szerk. FRIED István, Szeged, 1996; UTASI Csilla, Szindbád ifjúsága és utazásai = „Modernnek kell lenni mindenképpen” (?), Szeged, 1996; KEMÉNY Gábor, Álom – való (Az ellentét mint szövegszervező elv egy K-novellában) [A nő, akiért szenvedünk, 1918], MNyr 1996; BIKÁCSY Gergely, Az ismeretlen K., Kort 1997; OLASZ Sándor, Vallomás és metaforikusság – N. N. című